

NICOLAE MILESCU SPĂȚARUL - MARELE CĂRTURAR UMANIST ȘI "MARCO POLO DE ROMÂNIA"

Laurențiu CHIRIAC *

Cuvinte-cheie: *Nicolae Milescu; cărturar umanist; diplomat; călător; cancelar al Țării Moldovei; ambasador al Rusiei.*

Keywords: *Nicolae Milescu; humanist scholar; diplomat; traveler; chancellor of Moldavia; Russian ambassador.*

Abstract:

Figure prominently in Romanian and Russian culture in the second half of the eighteenth century and the beginning of Nicolae Milescu Backrest (1636-1708) was one of the most valuable representatives of humanist culture. Nicolae Milescu was a great scholar, historian, geographer, philologist, theologian, translator, traveler, diplomat and even world-renowned ethnographer.

He had a spectacular political and diplomatic career. He was one of the great minds of his time, that he felt at home in the great capitals of the world: Paris, Berlin, Viena, Stockholm, Constantinopol, Beijing, Moscova etc. Being good knowledge of foreign languages, politics, diplomacy, history, philosophy and theology, and in 1671 was appointed Professor staff of the future Tsar Peter the Great of Russia. During his reign, Nicholas Milescu became imperial tax collector and chief diplomatic corps of translators Council of Mosova.

Between 1675-1678, as high ambassador, Nicolae Milescu was sent by Tsar of Russia at the head of the Russian message that the king went to China's diplomatic mission that contributed to the knowledge of China.

Through scholarly activity, Nicolae Milescu had a great contribution to the development of social and political thought, philosophical, religious, geographic and ethnographic spaces in which he lived. He wrote theological work "Eastern Star shining in the West" and translated "Old Testament" - which was the basis of printing "Bible of Bucharest" by Serban Cantacuzino 1688. He translated works from Greek and Latin in ancient and medieval European culture: religious works, historical and philosophical, all being popularized in several languages. The most important of his works remain "Logbook in China" and "Description of China".

Personalitate de prim rang în cultura românească și rusă din a doua jumătate a secolului al XVII-lea și începutul celui următor, **Nicolae Milescu** (1636-1708) a fost unul dintre cei mai valoroși reprezentanți ai culturii umaniste. El s-a născut în 1636, într-o familie de boieri moldoveni, la *Milești*, sat dispărut de lângă Vaslui. Tatăl său - slugerul Gavril - era de origine aromână și și-a luat numele după moșia Milești a soției

---

* Doctor în istorie și muzeograf, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui.

sale. Nicolae Miclescu Spătarul a fost un mare cărturar, istoric, geograf, filolog, teolog, traducător, călător, diplomat și chiar etnograf de talie mondială. Vorbea curent latina, greaca, elina, slavona, araba, franceza, turca și neogreaca - deprinse la *Școala Trei Ierhi* și la *Academia slavo-greco-latină* din Iași și, mai ales, la *Școala Patriarhiei* din *Constantinopol* - unde și-a aprofundat studiile.

După ce s-a întors de la Constantinopol, o perioadă scurtă de timp a deținut funcția de *spătar* la curtea *Țării Românești*, pentru ca mai apoi să devină chiar *cancelarul Moldovei*, în timpul domniei voievodului Gheorghe Ștefan. Între 1660-1664, Nicolae Miclescu a fost reprezentantul Țării Moldovei în *Imperiul Otoman* și, apoi, a fost trimis de către voievod ca sol la *Berlin, Paris și Stockholm*.¹²⁷

Porecla *Nicolae Miclescu Nas-Cârn* provine de la faptul că a fost crestat la nas de către voievodul poreclit în batjocură drept "*Papură Vodă*" (*Ștefăniță Lupu*), în urma unui presupus complot împotriva acestuia (conform lui Ion Neculce) sau de către voievodul *Iliaș Alexandru* (după alte surse), pentru a i se potoli presupusele ambiții de a accede la domnie. În acele vremuri, un om „însemnat” nu mai putea deveni voievod. A trebuit, astfel, să părăsească țara, urmându-l pe fostul voievod Gheorghe Ștefan în exilul său, la *Stockholm* și la *Stettin* (1664-1667), dar și la *Paris* (1668) - unde a fost primit ca ambasador de către vestitul rege *Ludovic al XIV-lea* („*Regele Soare*”) și cu care a discutat și despre o eventuală alianță anti-otomană.¹²⁸

Marele cărturar umanist **Nicolae Miclescu Spătarul** a avut o carieră politică și diplomatică spectaculoasă. El a fost unul dintre marile spirite ale vremurilor sale, care se simțea la el acasă în marile capitale ale lumii. După mai mulți ani de peregrinări prin Muntenia, Istanbul, Stockholm și Paris, Nicolae Miclescu a ajuns, în 1671, la *Moscova*, cu scrisori de recomandare din partea patriarhului Dosoftei al Ierusalimului, unde a fost numit în funcția de traducător din limbile elină, greacă, latină și românească la Departamentul solilor din Rusia. La curtea *țarului Alexei Mihailovici* și la *Școala slavo-greco-latină* (care fusese înființată de Petru Movilă), Nicolae Miclescu a făcut o impresie atât de bună, încât țarul i-a încredințat diverse misiuni. Fiind bun cunoscător de limbi străine, politică, diplomație, istorie, filosofie și teologie, în 1671 a fost numit profesorul personal al viitorului *țar Petru I cel Mare* al Rusiei. În timpul domniei acestuia, Nicolae Miclescu a devenit perceptor imperial și șef al Corpului de traducători al Consiliului diplomatic din Mosova. Ion Neculce spunea că țarul Petru I manifesta o simpatie deosebită pentru boierul moldovean. De altfel, cărturarul român a avut o mare influență asupra țarului de a reforma și transforma Rusia într-un stat modern. În 1674, Nicolae Miclescu a participat la negocierile Rusiei cu Moldova și Țara Românească, încercând să convingă cele două țări românești să însoțească pe ruși într-o coaliție militară contra turcilor.

Între 1675-1678, în calitate de înalt ambasador, el a fost trimis de către țarul Rusiei în fruntea soliei rusești care a plecat la curtea strălucitoare a împăratului Chinei, misiune diplomatică și de spionaj care a contribuit la cunoașterea reciprocă dintre ruși și chinezi. Vizita „diplomatică” era, în realitate, o veritabilă expediție, compusă din 150 de oameni - care, sub conducerea personală a lui **Nicolae Miclescu**, aveau misiunea

¹²⁷ Ion Neculce, *O samă de cuvinte*, București, Editura Herra, 2006, p. 74-79.

¹²⁸ Al. Piru, *Istoria literaturii române*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1970, p. 136-139.

de a culege absolut orice fel de informații privitoare la tot ceea ce întâlneau în cale. În mai 1676, expediția a ajuns la *Beijing*, capitala Chinei imperiale. Diplomat deosebit de versat, poliglot și om de societate deosebit de cultivat, Nicolae Milescu a fost primit în audiență de împăratul chinez *Shengzu*, în fața căruia a promovat interesele Rusiei.¹²⁹

Între 1678-1707, **Nicolae Milescu** a trăit la *Moscova*, la curtea imperială a Rusiei, ca mare cărturar și diplomat, iar în 1707 a părăsit această lume zbuciumată, suferind de o boală cruntă.

Prin activitatea sa cărturărească, **Nicolae Milescu** a avut o mare contribuție la dezvoltarea gândirii social-politice, filozofice, religioase, geografice și etnografice din spațiile în care a trăit. În perioada de până la stabilirea sa în Rusia, el a manifestat un viu interes față de diverse probleme legate de istoria bisericii și de teologie, scriind și traducând câteva lucrări. Prima sa lucrare este și prima noastră deschidere culturală către Europa. Aflat la Stockholm și vrând să-i explice ambasadorului Franței unele aspecte ale ortodoxiei românești, Milescu Spătaru a scris lucrarea "*Steaua Răsăritului strălucind în Occident*". Însă, cea mai importantă contribuție în domeniul teologiei românești va rămâne traducerea "*Vechiului Testament*" - care a stat la baza tipăririi "*Bibliei de la București*" a lui Șerban Cantacuzino din 1688.¹³⁰

În același timp, **Nicolae Milescu** a studiat intens prin multe biblioteci europene din Austria, Suedia, Țările Germane, Franța, Imperiul Otoman, scriind o serie de lucrări cu caracter istoric și filozofic pe care le-a finalizat ulterior în Rusia. După plecarea sa la Moscova (1671), marele cărturar român a scris peste 30 de lucrări cu conținut divers. A efectuat traducerea din limbile greacă și latină a unui șir de lucrări din cultura antică și medievală europeană, dintre acestea făcând parte opere religioase, istorice și filozofice, toate fiind popularizate în mai multe limbi de circulație, fiind copiate în sute de exemplare, în Moldova, Occidentul european, Rusia și în Orientul Apropiat. Spre exemplu, în 1672 a alcătuit un "*Dicționar ruso-greco-latin*". În anii următori, a scris alte opere mai puțin cunoscute, cum ar fi: "*Aritmologhion*",¹³¹ "*Povestirea despre sabile*", "*Cartea aleasă pe scurt despre nouă muze și despre șapte arte liberale*" (în care autorul arăta că fiecare dintre cele șapte științe își are muza ei), apoi "*Hrismologhion*" sau cartea celor patru monarhii. Un amestec de istorie și legendă găsim în lucrarea sa "*Povestirea despre zidirea bisericii Sfânta Sofia de la Constantinopol*". Evident că printre scrierile cărturarului moldovean se găsesc și lucrări cu caracter istoric referitoare la trecutul Rusiei, precum "*Genealogia țărilor ruși*" și "*Alegerea ca țar a lui Mihail Fiodorovici*".¹³²

Relatarea călătoriei în China a cărturarului **Nicolae Milescu** constituie un adevărat topos istoric, compus din rapoarte și studii amănunțite, descrieri detaliate, cartografii, cercetări geografice și etnografice. Pe lângă descrierea istoriei, moravurilor și tradițiilor chinezești, întâlnim în lucrările sale și aspecte etnografice și culturale despre populațiile întâlnite în Siberia și în Mongolia. Lucrările sale de mare

¹²⁹ *Enciclopedia Universală Britannica*; București, Editura Litera, 2010, vol. V.

¹³⁰ Neagu Djuvara, *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri*, București, Editura Humanitas, 2002, ediția Voicu Hetel, p. 26-34.

¹³¹ *Aritmologia, etica și originalele lor latine*, ediție critică, studiu monografic, traducere, note și indici de Pandele Olteanu, București, Editura Minerva, 1982.

¹³² *Călători români în lume – Almanah. Aventura cunoașterii*, București, România literară, 1989.

---

importanță rămân "*Jurnal de călătorie în China*"¹³³ și "*Descrierea Chinei*" (în trei părți)¹³⁴, unde întâlnim observații minuțioase, pertinente, asupra poporului și civilizației chineze, dar și asupra altor populații întâlnite în drumul său. Interesantă este și lucrarea sa - intitulată "*Carte despre tătari*".

În concluzie, **Nicolae Milescu Spătarul**, un boier moldovean născut în ținutul Vasluiului, a fost unul dintre cei mai străluciți diplomați români ai tuturor timpurilor. A fost ambasador al voievozilor români, al țarului Petru cel Mare al Rusiei, fiind trimis în misiuni în Franța, Statele Germane, Austria și până în China. Totodată, el a fost un mare cărturar umanist, geograf și călător de seamă, un adevărat „*Marco Polo de România*“. A lăsat în urma sa o operă scrisă de mare valoare. În orice caz, istoria culturii europene îl menționează ca pe un mare cărturar umanist român, una dintre cele mai strălucite minți ale vremurilor sale, iar - în istoria serviciilor secrete - misiunea îndeplinită de el la Curtea imperială din China a fost considerată drept cea mai reușită „operațiune specială” din acel secol.

---

¹³³ *Jurnal de călătorie în China*, traducere, ediție îngrijită și prefață de Corneliu Bărbulescu, București, ESPLA, 1956 (reeditări, 1958, 1962, 1974, 1987).

¹³⁴ *Descrierea Chinei*, traducere, ediție îngrijită și prefață de Corneliu Bărbulescu, București, ESPLA, 1958 (reeditare, 1975).

NICOLAE MILESCU SPĂȚARUL (1636-1708)
- imagini -

